

Je rozdíl mezi tím „mít plno“ a „být v plném kontaktu“

Nerůst v diváckém vztahu za mě neznamená rezignaci na návštěvnost, ale spíš posun důrazu – z kvantity na kvalitu přítomnosti. Je rozdíl mezi tím „mít plno“ a „být v plném kontaktu“, říká v rozhovoru Anna Stránská, intendantka brněnského HaDivadla, když se ohlíží za 47. sezonou, kterou v letech 2021/2022 věnovalo divadlo Nerůstu. Jeho principy přirozeně zapracovává brněnská scéna do svého chodu i dnes.

Jak tuto sezonu zpětně hodnotíte? Co vás nejvíc překvapilo či zarazilo?

S touto sezonou si pojmím zejména to, že to byla sezona velkého argumentování – spousta lidí nechápala, co že to vlastně jdeme dělat a proč. Schytali jsme řadu pochybovačných úšklebků. Ale mně to nevadí – když člověk dělá něco neobvyklého, inovativního, musí si zvyknout, že se to nevejde do naučených škatulek a ne každý to pobere.

Pro mě osobně je nerůst nadále rámec, perspektiva, o které je – ne že pěkné – ale pro dobrou budoucnost alespoň v jistých rovinách nutné uvažovat. Když to řeknu lidově: Nebýt hamižný, pracovat s tím, co máme, nežít na „planetární dluh“, myslet na ostatní, dbát na férovost, řešit negativní externality u všeho, co děláme jako jednotlivci či organizace, v malém i velkém. Zároveň ale pořád existuje lidské puzení k expanzi, zvědavost, potřeba růstu. A taky obavy – z omezování, regulací, případně znárodňování. Slovo „nerůst“ může být pro mnohé problematické už jen tím, že implikuje opak růstu. Já sama vnímám růst jako základní dynamiku života – ve vývoji, vztazích, myšlení. Ale právě o kvalitní život, pokud možno pro všechny, tady jde.

HaDivadlo jsme s Ivanem Burajem stavěli jako intelektuální scénu, kde se promýšlí vztah ke světu, kde řešíme v intimních a introspektivních rozměrech aktuální společenské problémy a kontexty. Nezavíráme oči před problémy a náročnými tématy, ba naopak je vyhledáváme. Šlo nám o to „zkoušet myšlenky nahlas“, aniž bychom za ně hned museli hlasovat v referendu. Nerůstová sezona pro nás byla takovým velkým experimentem, který jsme

zkusili vedle věnování se danému tématu uskutečnit i provozně. V této sezoně jsme ruku v ruce s neprodukováním žádné nové velké inscenace výrazně posílili mimoinscenační činnost. Pro nás to bylo logické pokračování dramaturgického směřování. Naráželi jsme však na to, že když něco nemá jasnou formu nebo číslo v kolonce „počet odehraných představení“, je to pro některé problém. Často to znamenalo boj na několika frontách zároveň – navenek, ale i v rámci mateřské instituce, obhajovat, co děláme, dovnitř držet tým v důvěře, že to má smysl, a zároveň nevyčerpat sebe ani ostatní. Ale právě proto byla ta sezona důležitá. Posílili jsme přesvědčení, že můžeme o divadle uvažovat i nad rámec toho, že „vyrábíme tituly“.

Jak se dá omezení činnosti a počtu premiér komunikovat se zřizovatelem? Neovlivňuje to třeba financování?

Základem všeho je, v jaké struktuře fungování se nacházíme. Jaké máme možnosti, jaké tlaky působí, jaké jsou seshora nastavovány „výkonnostní ukazatele“. Může to být jednodušší i náročnější lavírování, záleží na okolnostech. Za mě jde vždy především o to uvažovat o funkčních ekosystémech, infrastrukturách. Každá doba si žádá své, ale ekologické a humanistické principy v moderní společnosti jsou universální.

Je čas zrevidovat kolonky hodnocení a kritéria úspěchu. Dát důraz na kvalitu budovaných prostředí – udržitelnost a konzistentnost, hledat harmonii.

U divadla, jako i u dalších kulturních institucí, je ale bez ohledu na konkrétní činnost základem schopnost přitáhnout pozornost, mít publikum. Nemusí to být davy, u náročnějších témat a počínů je cenný každý jeden plně soustředící se divák. Myslím, že cestou je vědomě a pečlivě rozvíjet své vlastní komunity a okruhy blízkých. Na tom je potřeba stavět sílu kulturních institucí, mít opěrné body uvnitř a u mentálně spřízněného okolí pro potřeby vyjednávání a obhajování. Snad brzy budeme v Česku taky dál ve schopnosti jednotlivců, komunit i firem více podporovat své oblíbené kulturní instituce tak, aby nebyly existenčně závislé jen na zřizovateli.

Jaký dopad měla tato strategie s důrazem na komunitní rozměr na vztah s publikem a očekávání diváků?

Jedna z důležitých věcí je umět pracovat i s málem. Někdy může být nejcennějším programem nikoliv velká inscenace, ale třeba vytvořená platforma pro setkání. Pomoci lidem se potkat, mluvit spolu, společně něco

Eco je HaDivadlu dlouhodobě vlastní. Mám radost z toho, že si k nám diváci začali nacházet cestu i právě skrze tyto jiné formáty. Že se k nám chodí trochu jako do „veřejného obýváku“ – na přednášku, diskuzi, workshop, koncert nebo jen pobýt a potkat se. To je pro mě velmi cenné.

Zároveň je to ale i výzva v tom, aby se ti, kteří k nám chodí primárně na tyto doprovodné nebo komunitní události, aspoň občas podívali i na představení (ta jsou pořád jádrem divadelní činnosti) – a naopak. Je potřeba vše vyvažovat a činit sofistikované oslovování diváků a starý dobrý nábor.

Nerůst v diváckém vztahu za mě neznamena rezignaci na návštěvnost, ale spíš posun důrazu – z kvantity na kvalitu přítomnosti. Je rozdíl mezi tím „mít plno“ a „být v plném kontaktu“. Když to funguje, je cítit, že se z divadelního prostoru stává spíš veřejná kulturní entita – místo, kde může být otevřeno a sdíleno něco podstatného. A i když je někdy lidí málo, vztah, který se tím utváří, má sílu.

Jak se nerůst promítl do vašeho touringu? Zaujalo mě, když jste na konferenci Udržitelnost jako způsob existence mluvili o tom, že nebudete tolik jezdit na zájezdy, protože to příliš zatěžuje váš provoz.

Toto se dál přirozeně děje. Zájezd s divadelní inscenací do jiného města může být příjemným zpestřením – ale zároveň je to logisticky, technicky i energeticky mnohem náročnější, než když hrajeme doma. Zároveň HaDivadlo je hodně specifický prostor, má atypický sál. Scénografie často vznikají na míru našemu jevišti a jeho proporcím. Přenést je jinam není vždy možné – a pokud ano, znamená to složité technické úpravy, kompromisy, někdy i ztrátu původní výpovědi. V takovém případě dává ještě o to více smysl uvažovat obráceně – pokud není snadné přenést inscenaci do jiného města, proč nepřivést diváky z jiných měst k nám? A tím i podpořit ekonomické dopady pro město Brno.

Navíc mám pocit, že zážitek z naší tvorby je nejcelistvější právě u nás doma v podzemí Alfa pasáže. Nejde jen o představení jako takové, ale o celý kontext – prostor a atmosféru. Divák u nás může zažít divadlo jako celek, včetně věcí, které se na zájezdu jednoduše ztrácejí.

Takže ne že bychom rezignovali na zájezdy úplně – ale přistupujeme k nim mnohem selektivněji. Hledáme takové příležitosti nebo reagujeme kladně na ty poptávky, které jsou smysluplné jak pro diváky, tak pro nás jako tým. I v tom se podle mě odráží princip nerůstu – nejít po množství nebo po finančním přínosu, ale po smyslu.

Co z vašich poznatků můžete doporučit jiným scénám a kulturním domům?

Především bych doporučila promýšlet, za čím je člověk skutečně ochoten naplno stát. I když vezmeme třeba jen nový přístup k nasazování programu – myšleno počet výkonů, logika seskládání, typy aktivit apod. Všechno nové je do určité míry risk, některé věci logicky nemusí vyjít – ale právě proto je důležité neztratit sám sebe. Udržet si vlastní čest a vědět, proč něco dělám. Ne kvůli očekávání okolí, ale kvůli vlastní vnitřní logice. S tím úzce souvisí nastavení týmu. Ne každému vyhovuje např. prostředí, kde se pořád něco vymýšlí, zkoumá, testuje. Mít funkční tým lidí, kteří spolu chtějí pracovat, je základ. Nutná je práce s lidskou energií.

Čistě prakticky je důležité mít formáty, které se mohou v určitém rámci opakovat. Programy, u kterých už existuje know-how, materiálové vybavení nebo osvědčený postup, jsou energeticky nejúspornější. Člověk se pak nemusí pokaždé znovu vyčerpávat úplným začátkem. Vlastně nejvíce „nerůstová“ inscenace je ta, která má divácký zájem, přiměřenou technickou náročnost, menší obsazení a dá se reprízovat co nejdéle. V tom je síla – opakování jako forma udržitelnosti, ne jako rutina.

Dobré je také důkladně si zmapovat, co všechno je možné zvládnout z vlastních zdrojů. Ať už jde o zajištění náročnějších akcí, nebo naopak o úplně jednoduché formáty, kde stačí, aby do prostoru vstoupil třeba zdatný lektor – a bez potřeby dalších propriet se začnou dít věci. A ne všechno musí být velké, aby to mělo hluboký dopad.

Rozhovor vedla Bára Novotná

Anna Stránská, intendantka HaDivadla

Kulturní manažerka, autorka a spolupracovnice řady kulturních projektů napříč žánry. Do HaDivadla ji roku 2016 přizval tehdejší umělecký šéf Ivan Buraj. V 80. letech společně transformovali tuto brněnskou studiovou scénu (s kořeny v 70. letech v Prostějově) do progresivní kulturní instituce. Stojí za vznikem Klubu mladých diváků Brno, který funguje jako mezidivadelní aktivita právě pod HaDivadlem. V současnosti spolupracuje s novým uměleckým vedením – Janou Vaverkovou, Justinou Grecovou a Janem Doleželem – na přerodu HaDivadla do nové fáze, která začne sezonou 2025/26.

HaDivadlo, Alfa pasáž Brno

HaDivadlo si za dobu své existence v českém divadelním kontextu vybudovalo jméno alternativní divadelní scény s osobitým pohledem na svět. Od počátku v 70. letech se profiluje jako scéna vyhraněné autorské poetiky, náročné dramaturgie a silných tvůrčích osobností. Nyní se HaDivadlo nachází na prahu nové éry, kdy od Sezony 51: Kolektiv (2025/26) přebírají po deseti letech uměleckého vedení Ivana Buraje společně post uměleckých šéfů mladí absolventi JAMU Justina Grecová, Jana Vaverková a Jan Doležel.